

Historia polskich spisów

Urząd Statystyczny w Bydgoszczy

Pierwsze informacje liczbowe o ludności ziem polskich zaczęły się pojawiać – podobnie jak na zachodzie Europy – już w średniowieczu, m.in.: w **Kronice Galla Anonima** (ok. 1113–1116) i **bullach papieskich**, a od XV w. także w **księgach uposażeń biskupstw**. Nieco później, bo od XVI w. zaczęto również wymieniać liczby mieszkańców w państwowych rejestrach podatkowych i lustracjach królewskich sporządzanych głównie dla celów fiskalnych i wojskowych.

Pierwszym ogólnokrajowym spisem ludności na ziemiach polskich był spis pod nazwą

„Lustracja dymów i podanie ludności”

przeprowadzony na podstawie **Konstytucji z 22 czerwca 1789 r.** uchwalonej przez Sejm Czteroletni (1788–1792).

Objął on ludność wiejską i miejską, pomijając szlachtę i duchowieństwo.

Wyniki spisu miały posłużyć do podjęcia uchwały w sprawie podatku przeznaczonego na pokrycie kosztów utrzymania stałej stutysięcznej armii.

Lustracja dymów to przegląd, kontrola; dawniej – komisyjny ogląd dóbr królewskich. Dymami nazywano dawniej domy wyposażone w komin, bez względu na liczbę pomieszczeń i sposób ich wykorzystania.

**Lustracja dymów i podanie
ludności.**

Ponieważ od ustawy podatku podymnego lustracyi kominów dotąd nic było, przeto nakazujemy; aby wszystkich miast, miasteczek i wsiów królewskich, także naszych stołowych, oraz duchownych i ziemskich, tak dawnych, jakó nowo osadzonych i przybyłych, dziedzice, possessorowie, lub dyspozytorowie, a co do dóbr naszych stołowych vice-administratorowie, w miastach zaś wolnych królewskich magistraty wielość kominów, nie wyłączając żadnego w Koronie kominą, czyli dymu, i równie w Wielkim Księstwie Litewskim, nie opuszczając żadnego dymu, z wyszczególnieniem różnicy kominów gruntowych, ogrodowych, i chałupników, przed kommissyami powiatowemi zaprzysięgli. Dwory zaś tylko jeden komin z wszystkich dworskich budynków podawać mają. Tam, gdzie w iedney chałupie więcej gospodarzy na osobnych gruntach siedzi, i osobne odbywają powinności, to nie za ieden dym, ale podług liczby gospodarzy rachowano być powinno. Szlachta żadnych poddanych nie mająca, tylko podatek podymnego opłacająca wielość kominów, bądź dymów u siebie przybyłych, podobnie przed kommissyami powiatowemi pod przysięgą podać jest obowiązana. Takowe taryfy wielości kominów kommissye powiatowe do kommissyi skarbowych obojga narodów odeślą, dla dalszego urzędzenia, i sprawiedliwego uproporcjonowania w tym Rzeczypospolitey; opłata zaś kominowego do czasu nowego takowego urzędzenia dawnym sposobem podług dawney taryffy do skarbu wnoszona być ma. Takowa zaś lustracja kominów, iż do lat dwudziestu ponowiona nie będzie, warujemy. Przy tym zaprzysiężeniu podymnego, zaraz liczbę dusz w ich dobrach podług schemmatu przez kommissye skarbowe obojga narodów ułożyć się, i nieodwrotnie rozczesać mianego, podać będąc powinni.

TABELLA LUDNOSCI

*W Mieście Królewskim, w Duchownym, w Dziedzicznym w Woiwodztwie
Zemi Powiatie Parafii
leżącym w Pyskifji wstającym: Na mocy Prawa Sejmu
Roku 1789. Iofano. Dwa Urzędca*

528

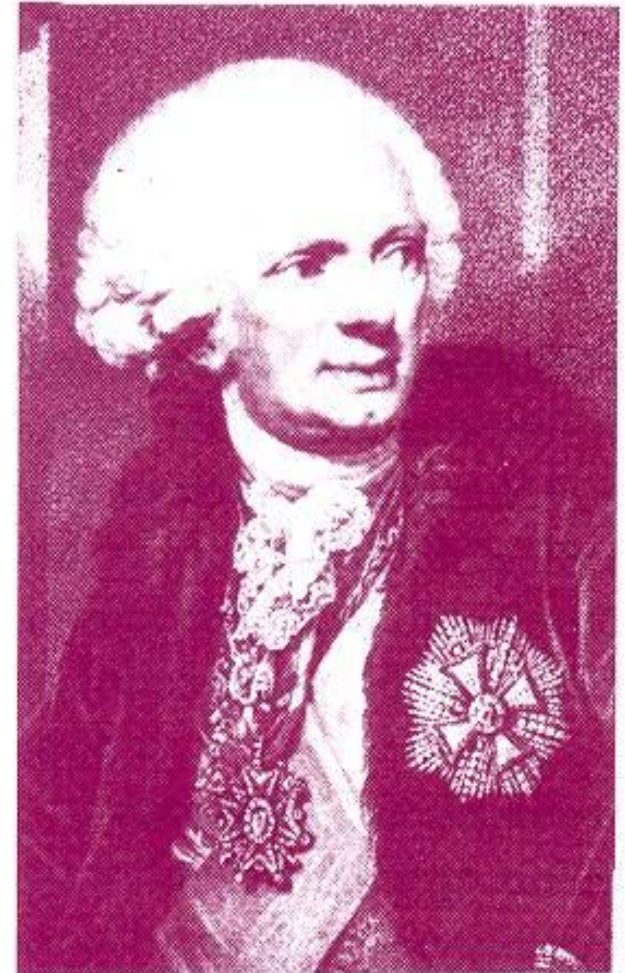
NARZESKO MIASTA.	Miejscowość	Mieszkanie.				Opł. Duf. Białogł. Rkch.	Opł. Duf. wkr. Rkch.
		Dzies. Ich.		Cora.	M. Rkch.		
		Sywy.	do lat 15				
GOSPODARZE.		15	15				
KUPEY HANDLUJĄCY.							
REZEMIEŚCZY.							
PARYKARZE.							
SEWYKARZE I KARCZMARZE.							
CERZLADY I SŁUDZCY.							
LUDZI ZA ROSOTĄ RABUJĄCY SIĘ.							
ZEBRAK.							

ADNOTACJA. Na Przedmieściach gdzie Chłery mieszają się, mają być napisani według Tabeli dla try-
forowizny.
POD ARTYKUŁEM Dawać to tylko mają być napisane które są w stanie wolnym i które w domu mieszają
się, albowiem w służbie wzięte tam napisaniem być mają staraj.

Inicjatorem aktów prawnych
i autorem tabel statystycznych
z wynikami spisu z 1789 r. był
poseł hrabia

Fryderyk Józef Moszyński
(1737–1818).

Jego wystąpienie uzasadniające
przeprowadzenie spisu odbyło się
na sesji sejmowej w dniu
9 marca 1789 r.

Dla uczczenia tego wydarzenia,
Rada Główna Polskiego Towarzystwa Statystycznego
wspólnie z Komitetem Statystyki i Ekonometrii
Polskiej Akademii Nauk oraz Głównym Urzędem
Statystycznym ustanowiły

9 marca

Dniem Statystyki Polskiej.

Główny Urząd Statystyczny powołany na mocy Reskryptu Rady Regencyjnej dnia 13 lipca 1918 r., po uchwaleniu ustawy z dnia 21 października 1919 r.

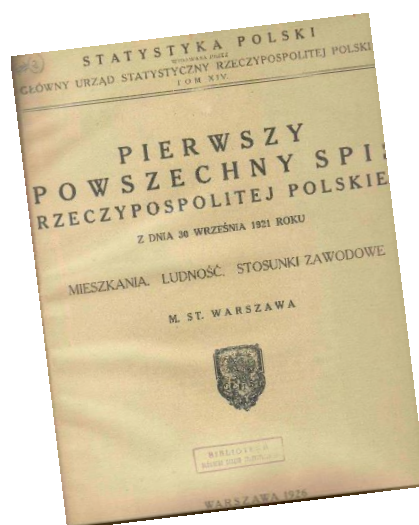
o organizacji statystyki administracyjnej

(Dz. U. Rz. P. Nr 85, poz. 464),

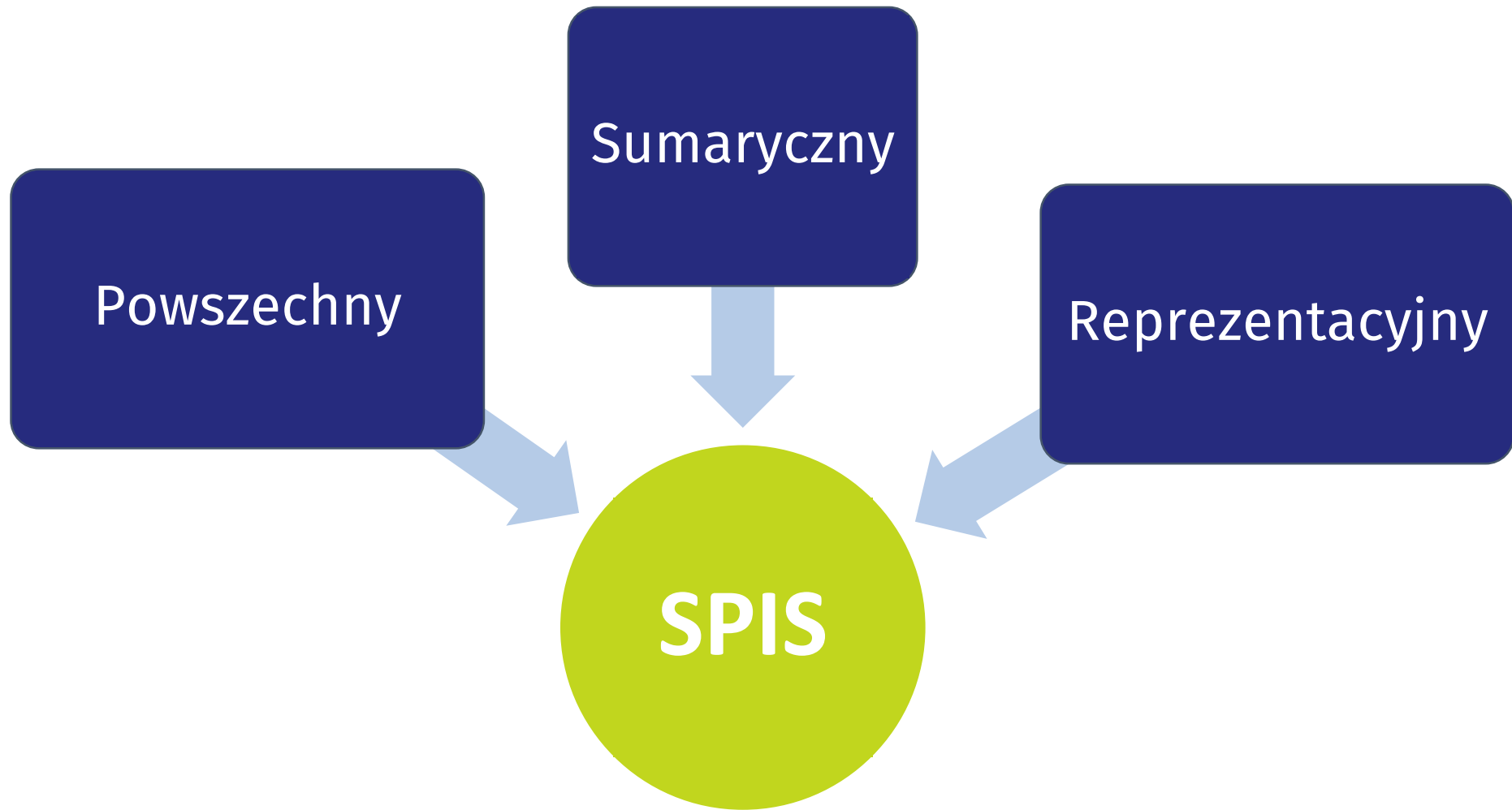
rozpoczął przygotowania do

Pierwszego Powszechnego Spisu Ludności

na całym obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Przeprowadzony on został we **wrzeźniu 1921 r.**

Rodzaje spisów

Spis powszechny

To pełne badanie statystyczne polegające na zebraniu i wykorzystaniu informacji dotyczących wszystkich **jednostek statystycznych** badanej zbiorowości w określonym momencie czasu, na określonym terytorium, w drodze indywidualnego uzyskania informacji o wszystkich jednostkach podlegających badaniu.

Sumaryczny spis powszechny

Spis zawiera ograniczoną liczbę pytań, które pozwalają na ocenę liczby jednostek statystycznych (np. ludności) według wybranych cech (np. płci i wieku) oraz ich rozmieszczenia na terenie kraju.

POWSZECHNY SUMARYCZNY SPIS LUDNOŚCI
z dn. 14.II 1946
General summarized population census on February the 14-th 1946
Podział na województwa i powiaty według stanu w dn. 28.VI 1946
Division on voivodships and counties according to status as on June 28, 1946

Tabl. 1. Przegląd ogólny według województw - General review according to voivodships

Miasta Gminy wiejskie	Liczba Numer miast wiel- kich miej- scowości	Ludność - Population					Towns Rural boroughs
		ogółem total	mężczy- ni men	kobiety women	w wiekule lat - in the age of poniżej under	60 16 - 59 (i więcej) and over	
POLSKA — Poland							
Ogółem	732	3 016	2 302 973	2 067 132	12 958 283	8 067 547	2 106 138
Miasta	732	—	7 424 589	3 216 535	4 208 054	2 301 369	4 443 658
w tym miast o ludności powyżej 20 000	62	—	4 391 969	1 895 216	2 496 753	1 261 528	2 726 012
Gminy wiejskie	—	3 016	16 200 840	7 450 617	8 750 229	6 366 178	8 408 092
Ziemie dawne — Previous lands							
Razem ^a	449	2 045	19 803 360	8 633 459	10 169 901	6 942 069	1 267 531
Miasta	449	—	5 018 798	2 454 176	3 164 617	1 761 725	3 371 680
w tym miast o ludności powyżej 20 000	48	—	3 352 783	1 528 900	2 033 817	1 030 140	2 220 375
Gminy wiejskie	—	2 045	13 184 567	6 179 283	7 005 284	5 180 344	6 895 845
Ziemie odzyskane — Recovered lands							
Razem ^b	283	971	4 822 073	2 033 693	2 788 282	1 725 478	2 584 219
Miasta	283	—	1 805 786	762 359	1 043 427	530 644	1 071 972
w tym miast o ludności powyżej 20 000	14	—	825 153	380 280	482 874	231 386	305 637
Gminy wiejskie	—	971	3 016 278	1 271 334	1 744 855	1 185 834	1 512 247
MIASTO ST. WARSZAWA — Warszawa City							
Ogółem	1	—	478 733	198 771	279 964	134 735	311 003
WOJ. WARSZAWSKIE — Warszawa							
Ogółem	47	278	2 114 415	977 823	1 136 592	819 215	1 120 817
Miasta	47	—	360 585	157 132	203 453	122 641	206 315
w tym miast o ludności powyżej 20 000	5	—	73 790	31 734	42 056	21 240	45 181
Gminy wiejskie	—	278	1 753 830	820 691	933 139	696 577	914 502

a. W tym 304 322 osoby (284 999 mężczyzn i 19 323 kobiety) nie uwzględniono w podziale na województwa, powiaty, ludność miejską i wiejską oraz według miast. b. W poprzednim publikacji (Specjalny spis powszechny z dnia 14.11.1946 r.) m. Gdańsk oraz powiaty gdańskie, był liczone jedynie w składowym odgłosie.

a. Of which 304 322 persons (284 999 men and 19 323 women) were not taken into consideration in the division on voivodships and counties, urban and rural population and according to sex and age. b. In the previous publication (Special Volume 1 of Statistical Yearbook) Provincial results of the general numerated census on February the 14th 1946, Gdansk, town and county, was reckoned together with recovered lands.

Spis reprezentacyjny

Zwany także mikrospisem jest przeprowadzany między spisami. Ogranicza się do zbadania wybranej (wytypowanej) z góry założonej lub tylko dostępnej części jednostek statystycznych badanej zbiorowości.

ROZDZIAŁ I
POLSKA RZECZOSPOLITA LUDOWA
GŁÓWNY URZĄD STATYSTYCZNY
BIURO SPISÓW

Wypełnić czarnym długopisem, piórem
włoskim odpowiedni tryb pytańach 2, 5, 8, 10, 11, 12.
Na pozostałe pytania udzielić odpowiedzi
po prawej stronie formularza

1000 NARODOWY SPIS Powszechny
z dnia 7 grudnia 1978 r.
Formularz B
BADANIA REPREZENTACYJNEGO LUDNOŚCI

Województwo Miasto, Gmina
Miejscowość Nr obr.
Nr osady Nr domu / ulicy
nr form. A/AZ/ Nr arkusza form. A/.....

Stanowisko do głowy (lub rodzaj gosp. zbior.)
gospodarska domowego Rok urodzenia

Imię
Czasowo przebywający poza 2 miesiące nie odpowiadają na pytania 4-15

Miejscu urodzenia a) miejscowości

Urodził się w rodzinie b) były powiat

Od kiedy mieszka (przebywa) w bieżącej miejscowości? c) województwo

Osoby, które nie mieszkały tu od urodzenia, odpowiadają na pytanie 3-9
Wpisz: „od urodzenia” lub rok przybycia uwzględniając okres zamieszkania na pobyt czasowy

Przeżyła przesilenia się do bieżącej miejscowości d) województwo

lub przeżyła na pobyt czasowy powyżej 2 miesięcy e) był powiat

Czy w poprzedniej miejscowości zamieszkania był robotnikiem lub członkiem rodziny? f) województwo

Nieobowiązkowo: Czy w bieżącej miejscowości zamieszkania był robotnikiem lub członkiem rodziny? g) był powiat

Czy dojeżdżał lub dojeżdżała do pracy lub do szkoły? h) województwo

Czy dojeżdżał lub dojeżdżała, udzielił odpowiedzi na pytania 12-15 i) był powiat

Jakiej lokacji? j) województwo

Smak dojeżdżał waz dojeżdżała lub dojeżdżał w jedną stronę godz. min k) był powiat

Miejscu do którego się udaje l) województwo

a) miejscowości m) w miasteczku
b) w miasteczku n) w placu
c) w miasteczku

Dotyczy rozpoznania pracy:

***Przeżyła przesilenia się do bieżącej miejscowości: PRACOWNIK 11 Zawieszanie materiały
12 Zawieszanie materiały
13 Zawieszanie materiały
14 Zawieszanie materiały
15 Zawieszanie materiały
16 Zawieszanie materiały
17 Zawieszanie materiały
18 Zawieszanie materiały
19 Zawieszanie materiały
20 Zawieszanie materiały
21 Zawieszanie materiały

PRACA 01 Podjęcie pierwszej pracy osobistej
02 Zmiana kierunku życia pracy
03 Udział w pracy zarobkowej
04 Podjęcie pracy w grupie
05 Zamieszkanie w miejscu zamieszkania
06 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
07 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
08 Zmiana kierunku życia pracy
09 Zmiana kierunku życia pracy
10 Zmiana kierunku życia pracy

MUSIA 01 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
02 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
03 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
04 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
05 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
06 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
07 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
08 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
09 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
10 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w

MUSIAWA 01 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
02 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
03 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
04 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
05 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
06 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
07 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
08 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
09 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w
10 Podjęcie pracy w celu zarobkowym (zaw. lub bez) w

1000 D.R.P. Zam. 113/78. 3044. 5 200.000 egz.

Do chwili obecnej w Polsce przeprowadzono następujące spisy ludności i mieszkań:

- **9** spisów powszechnych,
(1921, 1931, 1950, 1960, 1970, 1978, 1988, 2002, 2011)
- **1** spis sumaryczny,
(1946)
- **3** spisy reprezentacyjne (mikrospisy).
(1974, 1984 i 1995)

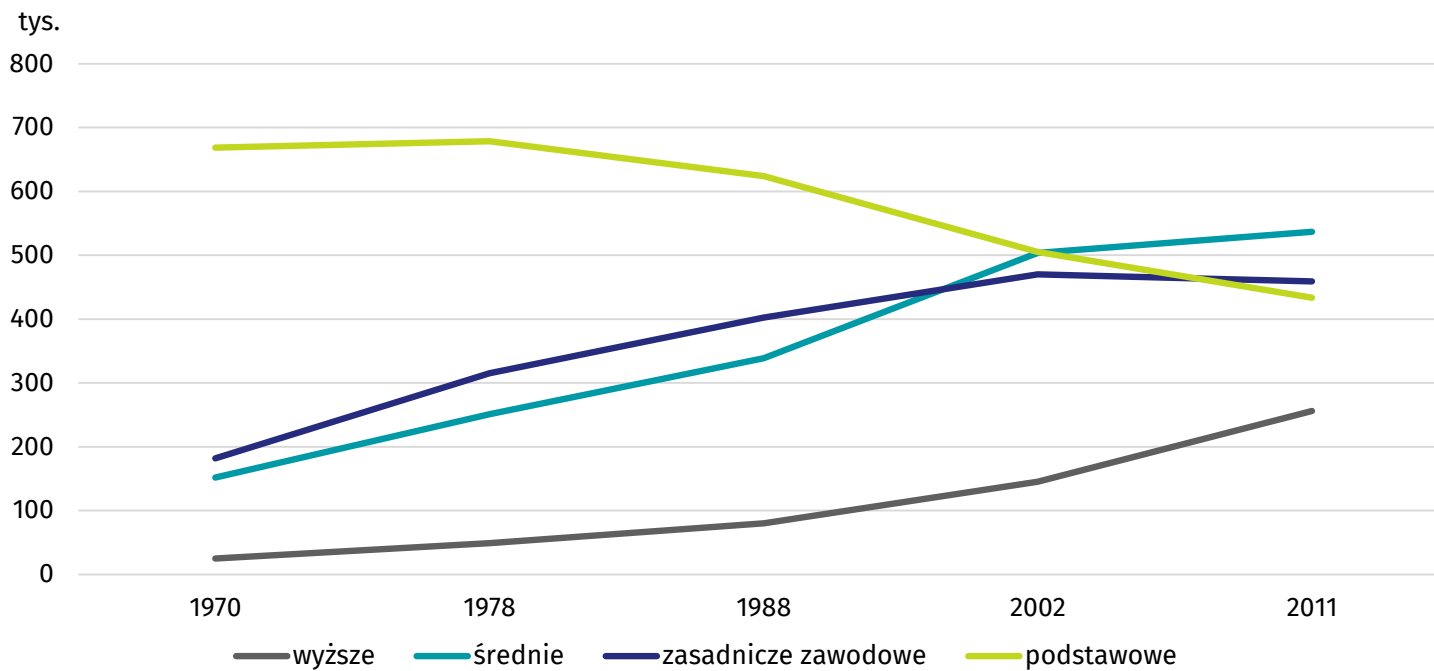
Przeprowadzono **6** powszechnych spisów rolnych:

- 4 z nich przeprowadzone zostały razem ze spisami ludności w latach: 1950, 1960, 1970 i 2002, a 2 oddzielnie w 1996 r. i 2010 r.
- Ludność związana z indywidualnymi gospodarstwami rolnymi była również wyodrębniona w reprezentacyjnych spisach ludności w latach: 1974, 1984, 1995.
- Spis ludności wiejskiej związanej z rolnictwem przeprowadzony został jako jednorazowe badanie reprezentacyjne w 1982 r., natomiast pełne spisy rolnicze odbyły się w latach 1976 i 1986. Przeprowadzono jeszcze reprezentacyjny spis rolny w 1994 r.

Przykładowe wyniki

Ludność powyżej 15 lat w województwie kujawsko-pomorskim wg poziomu wykształcenia

Kolejne spisy

Powszechny Spis Rolny 2020

2020 r.

Narodowy Spis Powszechny 2021

2021 r.

Więcej informacji na temat
Powszechnego Spisu Rolnego

oraz

**Narodowego Spisu Powszechnego
Ludności i Mieszkań,**

jego organizacji i pozyskiwanych
w trakcie spisu danych statystycznych
o ludności i warunkach mieszkaniowych
można znaleźć na stronach internetowych
Głównego Urzędu Statystycznego:

<https://stat.gov.pl>

ul. Ks. Stanisława Konarskiego 1-3
85-066 Bydgoszcz
tel. 52 36 69 390
e-mail: sekretariatusbdg@stat.gov.pl

Urząd Statystyczny w Bydgoszczy